

FREDERICK CORFIELD:

Den nya ledaren

Sir Frederick Corfield, Q C, var under många år konservativ ledamot av underhuset och även medlem av regeringen. Nu har han dragit sig tillbaka som advokat och juridisk författare. Han har för Svensk Tidskrift skrivit om bakgrunden till Mr Heaths fall — vilket han fann riktigt och nödvändigt — och om dennes överraskande efterträdare. Han är positiv till hennes, som han menar mycket framstående egenskaper och förmåga, och han tror att hon skall kunna lösa de stora frågorna i brittisk ekonomi, något som är omöjligt för labourregeringen.

Det görs ofta gällande i England, att det är riktigare att betrakta ett regeringskifte efter allmänna val som ett nederlag för den föregående regeringen än som en seger för oppositionen. Det ligger mycken sanning i detta. En regering har uppenbara fördelar av att ha majoritet i parlamentet och av att kunna utnyttja det offentliga trycket för att ge publicitet för sin politik och för att kunna bestämma rätta tiden för lagförslag. Regeringens politik kan ha omedelbar och direkt inverkan på människors liv, medan oppositionens strävan är på lång sikt. Därför blir ministrar mera välkända än sina motsvarigheter inom oppositionen. Fast regeringar kan räddas genom att ha andra åsikter än oppositionen, är missnöje med regeringen en förutsättning för förändring, hur attraktiva än oprövade personer och deras meningar kan vara.

Så förhåller det sig också med ledarskapet för ett stort politiskt parti och i synnerhet för det konservativa partiet med dess känsla för lojalitet som ett grundvillkor för att överleva. På samma sätt som regeringar kontrollerar en nations byråkrati, så kontrollerar en konservativ ledare partimaskineriet genom sin rätt att utnämna ordförande och tjänstemän inom partiet. Ledarens ställning är endast hotad om det finns missnöje och kritik.

Betydelsen av den nya förändringen inom ledningen av det konservativa partiet kan därför endast förstås till fullo mot bakgrund av Mr Heaths uppträdande och ställning, först som ledare av oppo-

sitionen och senare som premiärminister. Som ledare av oppositionen inledde han den mest genomgripande granskningen och revisionen av konservativ politik i modern tid — säkerligen den mest omfattande sedan åren omedelbart efter kriget.

På den ekonomiska sektorn var partiet bundet till marknadsekonomi, sträng kontroll av offentliga utgifter och sänkning av skatterna, överförande av mindre betydande delar av de nationaliserade industrierna på privata händer, en bestämd avsikt att stå emot överdrivna lönekrav inom den offentliga sektorn och till en klar varning till den privata industrin att, om man gav efter för sådana krav, riskerade man sina företags framtid eller sina anställdas arbete och skulle inte vänta regeringens hjälp med att undvika konsekvenserna. Den regionala utvecklingspolitiken skulle effektivt motarbeta tillbakagången inom de gamla arbetskrävande industrierna, huvudsakligen belägna i norra England, i Skottland och i södra Wales.

På den sociala sektorn var partiet emot allmänna subventioner och ville att tillgängliga resurser skulle koncentreras på dem som verkligen behövde dem och därmed bli bättre utnyttjade. Upprätthållandet av lag och ordning skulle förstärkas och fackföreningarnas verksamhet regleras i lag. Men å andra sidan band man sig bestämt vid att det inte skulle förekomma någon reglering av löner och inkomster. I utrikespolitiken förelåg ett klart engagement för Europa, dock be-

gränsat av ett löfte att respektera folkets önskningsar.

Efter 1970 års val

Sådana var principerna och förutsättningarna, på vilka valen 1970 utkämpades och vanns vid en tidpunkt, då missnöjet med Labouradministrationen var vida utbrett. Detta berodde huvudsakligen på att Mr Wilson ständigt återtog tidigare utfästelser. Det var t ex han som uttalade, att när man sökte medlemskap i EG skulle han aldrig acceptera "nej" som svar. Det var Mr Wilson som förklarade, att laglig kontroll av fackföreningarna var ett nationellt intresse, och Mr Wilson som försäkrade allmänheten, att devaluering av valutan inte skulle påverka pundets värde på hemmamarknaden.

Till att börja med rönkte Mr Heath avsevärd framgång med tillämpningen av den politik, som han med all rätt kunde kalla sin. Strejker som stöd för elektricitetsverksarbetarnas och de postanställdas krav på inflationsframkallande löner avvärdades; de offentliga utgifterna begränsades avsevärt; skatterna sänktes och Labourregeringens reorganisationskommitté för industrin (IRC), avsedd att förstärka industrin genom statliga subventioner, avskaffades.

Sedan kom vändpunkten. Upper Clyde Shipbuilders, som hade fått massiva subventioner av den föregående regeringen gick i likvidation. Arbetarna demonstrerade med sittstrejk. Polischefen i Glasgow rapporterade, att han inte utan eftergifter kunde upprätthålla ordningen; och

lagliga möjligheterna var otillräckliga och regeringen gav efter. Sedan dess övergavs den ena principen efter den andra. Gruvarbetarna strejkade och regeringens beräkningar att kollagren var tillräckliga för att stå emot höll inte streck. Gruvarbetarnas strejkvakter hindrade leverans av annan vital tillförsel till kraftstationerna, och ännu en gång måste en polischef rapportera att han inte kunde bemästra läget.

Under tiden ökade arbetslösheten, som den naturligtvis skulle komma att göra, när industrin var tvingad att klara sig själv och möta höjda löneavtal genom att minska antalet anställda — vilket var möjligt att förena med ökad effektivitet och produktivitet, eftersom de flesta industrier i varje fall var överbemannade. Regeringen var naturligtvis bekymrad och gick med på stora ökningar av offentliga utgifter, vilka inte motsvarades av inkomster, vilket i sin tur menligt påverkade den ekonomiska politiken. Inflationen fick ny fart, som omedelbart tog sig uttryck i starkt uppåtgående priser på fast egendom. Ett mycket mera omfattande stöd åt industrin kom i stället för IRC, och en regering, som ville gynna privat företagsamhet, fick tillgripa lagstiftningskontroll inte bara av löner utan även av priser och utdelningar. Trots stora underskott i betalningsbalansen garanterade regeringen pensionerna mot krympande levnadsstandard och försökte skapa liknande garantier för alla löntagare genom sin lagstiftning om priser och inkomster.

Slutligen krävde gruvarbetarna löneökningar utöver det maximum, som lagen tillät, och skapade kaos i leveranserna till energiförsörjningen helt enkelt genom att arbeta "efter reglerna". Regeringen introducerade en 3-dagarsvecka, gruvarbetarna strejkade och regeringen svarade med att utlysa allmänna val.

Regeringens fall

Väljarna var av lättförstådda skäl förvirrade. De konservativa hade svikit så många löften från valet 1970 och föreföll inte mera tillförlitliga för den obestämde väljaren än socialisterna. Dessutom hade regeringen lovat, att om gruvarbetarna accepterade den högsta i lag tillåtna ökningen av lönerna och återgick till arbetet, skulle förhandlingar omedelbart påbörjas om ytterligare höjningar för att stimulera rekryteringen. Alltför många väljare tyckte, att eftersom gruvarbetarna skulle få mera pengar än det lagliga maximum, hade i varje fall den grundläggande stridsfrågan, som föranlett nyval, nämligen "vem regerar landet?", blivit likgiltig.

Det fanns inte heller några klara tecken på vad de konservativa nu stod för. Trodde verkligen ett parti, som gav stora statliga subventioner till industri på samma gång som det införde sträng priskontroll, på privat företagsamhet och fri marknadsekonomi? Hur kunde ägar demokrati förenas med höga priser på hus och krympande lånemarknad? Vad hade det blivit av lag och ordning, då fackfö-

reningarna trotsade lagen, och de våldsamheter, som så länge hade sönderslitit Ulster, spridde sig till England? Vad fanns nu kvar av de konservativas anseende för sunda finanser med en sådan inflation och en betalningsbalans nästan utanför all kontroll?

Fastän Mr Heath förtjänar mycket erkännande för att förlusten i valet blev så liten, hade partiet förlorat modet och var ingalunda i form att bilda en effektiv opposition, som ensam skulle ha kunnat hindra Wilsons minoritetsregering att med sådan framgång vädja till landet åtta månader senare.

Ledarfrågan

Detta är bakgrunden. Inom ekonomin hade Mr Enoch Powell visat sin styrka, men han hade själv ställt sig utanför genom att lämna det konservativa partiet och genom att råda sina anhängare att rösta med Labour på grund av hans motvilja mot EG. Fastän det inte fanns någon direkt medtävlare till Mr Heath, önskade det konservativa partiet en förändring efter sitt andra nederlag i oktober. Allteftersom veckorna gick började partiets parlamentsmedlemmar gå samman i två stora grupper — de som ville och de som inte ville ha en förändring. Bland de senare fanns de verkliga Heath-anhängarna men antagligen också ett större antal, som antingen inte kunde föreställa sig något alternativ eller föredrog att vänta, vare sig de menade att den ledare de valt behövde mera tid för att stadga

sin ställning eller de tänkte att partiet skulle återgå till sina grundprinciper innan det såg sig om efter en ny ledare.

Från början hade Sir Keith Joseph varit den som mest energiskt verkat för en förändring. Han hade redan före oktobervalen börjat reflektera över den konservativa ideologin och hade i en serie märkliga tal vänt tillbaka till begreppen marknadsekonomi och monetarism. Mrs Thatcher gick också i samma riktning. Båda hade varit medlemmar av Mr Heaths kabinett: båda var tvungna att erkänna sitt ansvar som sådana, men de var ensamma bland f d ministrar om att erkänna misstag och försöka ta lärdom av dessa misstag. I andra avseenden var de mycket olika. Sir Keith Joseph är en intellektuell, fascinerad av teoretiska tankgångar och briljant utläggare av texten. Men som politiker saknade han känsla för publicitet även i sina mest övertygande framställningar och han tillät ofta sitt hjärta att ta överhand över förnuftet. Mrs Thatcher är en mycket mera praktisk person. Hon är högst intelligent med ett betydande grepp om ekonomiska och finansiella frågor och en märklig förmåga att uttrycka sig i enkla ord; hon är mycket mera intresserad av handling och praktiska resultat än av teoretiska idéer.

När allt kom omkring avböjde Sir Keith att tävla om ledarskapet och ställde helhjärtat sitt inflytande bakom Mrs Thatcher. Den enda återstående medtävlaren av dem, som önskade en förändring och som hade någon utsikt att få ordentligt stöd, var Mr Edward du Cann, fö

partiordförande. Hans brist på erfarenhet av regeringsarbete uppvägdes av fördelen av att han inte hade något ansvar för de politiska beslut, som Heaths administration stupat på. Men han avböjde att ställa upp.

Man väntade allmänt, att Mrs Thatcher, den enda kvarstående medtävlaren, skulle få tillräckligt många röster för att det skulle behövas ett nytt val. Att hon så överlägset skulle slå Mr Heath var inte väntat; men detta berodde nästan säkert på att många av de konservativa parlamentsledamöterna visste, att hur de än röstade skulle de ändå bara gillas av några av sina väljare och ogillas av resten. De hade aktat sig noga för att meddela sina avsikter till pressen, som fått felaktig uppfattning om läget genom att Heath-anhängarna var så säkra — han understöddes av partiorganisationen — och genom deras oförmåga att sätta sig in i tanken på en kvinna som partiledare.

Mr Whitelaw var favorit vid den andra omröstningen, där Mr Heaths förra ministrar kände sig oförhindrade att ta upp kampen. Men fastän Mr Whitelaw åtnjuter stor popularitet, har han som potentiell ledare grundläggande brister, vilka blir märkbara bara för dem som står honom nära i det dagliga politiska samarbetet och vilka inte märks av utomstående politiska bedömare. För det första vill han gärna vara alla till lags, och eftersom han sällan säger emot någon undrar folk vad han egentligen tror på. Om han för det andra verkligen har en annan mening, händer det att han förlo-

rar självbehärsknigen, och för det tredje är han ibland indiskret och indiskretioner skapar fiender. Dessutom fanns tre andra tänkbara, men eftersom de aldrig riktigt var med i leken var Mrs Thatcher det enda möjliga valet.

Den nya ledningen

Om man skulle försöka att förutsäga hur hon kommer att utvecklas som ledare, bör man inte så mycket tänka på hennes forna roll i skuggkabinettet utan på hennes motivation. Det är antagligen sant om man säger, att de som röstade för Mr Whitelaw också röstade emot Mrs Thatcher. Vad beträffar hennes politiska inställning är det inte något stort svalg mellan hennes och flera andras. Icke desto mindre har Mrs Thatcher antagligen bortåt hundra konservativa parlamentsledamöter som betraktar henne med miss-tänksamhet — särskilt beträffande hennes avsikter på det finansiella området. Där-ibland finns säkert Mr Heath, Mr Walker, Mr Rippon och Mr Carr. Då hennes första mål måste vara att konsolidera partiet bakom sig, skulle det säkerligen varit oklokt att utesluta motståndare och halvljumma anhängare som Mr Whitelaw, Mr Prior och Mr Gilmour eller att omedelbart inkalla mer kompromisslösa monetarister som Mr Ridley och Mr Biffen.

Hennes svaghet är otvivelaktigt utrikespolitiken. Mr Maudling, utrikesminister i skuggkabinettet, är säkert en av de kunnigaste och mest erfarna parla-

mentsledamöterna inom något parti, och man kan lita på att han företräder de mera liberala elementen inom det konservativa partiet, även om hans affärer då han satt i oppositionen kastar en viss skugga över hans omdöme. Men hon har behållit Lord Hailsham, den enda äldre konservative som ännu förmår vädja till sina åhörare hjärtan och patriotism.

Emellertid har hennes val av partiordförande och dennes ställföreträdare förtjänat långt mer beröm än vad den brittiska pressen bestått henne. Lord Thorncroft har mycket stor administrativ erfarenhet, och i underhuset var han på sin tid en av de mest framstående talarna. Sedan dess har han fått avsevärd erfarenhet i affärer och det skulle vara svårt att finna någon mera lämplig, med undantag möjligen av Lord Watkinson (som avböjde erbjudandet). Mr Angus Maude har som hans ställföreträdare hand om den konservativa utredningsverksamheten. Han är en intellektuell med högerinställning — en beundransvärd partner till Sir Keith Joseph, som har det allmänna ansvaret för politiken och som partiets representanter i parlamentet hyser stor aktning för; man har undrat över att han så länge uteslutits från offentlig tjänst.

I underhuset kommer Mrs Thatcher säkert att bli en värdig motståndare till Mr Wilson och Mr Healey i fråga om ekonomin och till Mr Crosland i miljöfrågorna — och bli mer än så till Mr Prentice och Mrs Castle angående utbildning och sociala frågor. Hon har välkomnats entusiastiskt i landet. Utan tvivel är det en lättnad att ledarfrågan äntligen lösts, och man har känslan av att en ny ledare kommer med nytt hopp.

Men det är inte tillräckligt för att förklara den verkligt djupa entusiasm, som bara kan återspegla en uppskattning av Mrs Margaret Thatchers egen framstående förmåga — en förmåga, som är så särskilt nödvändig för att lösa de stora problemen i brittisk politik, nämligen att återställa betalningsbalansen och dämpa inflationen. Detta måste prioriteras mest av allt om brittisk demokrati skall räddas och Englands inflytande i världens rådslag skall ha något värde för dess vänner. Det är en fantastisk utmaning för Mrs Thatcher, men det finns få brittiska politiker som är bättre lämpade än hon att leda den konservativa oppositionen mot en administration, som är så mäktigt påverkad av sin yttersta vänsterflygel som den nuvarande brittiska Labourregeringen.